

तत्त्वस्य आचरणम्

• (सं०) कल्याणसुन्दरः

कश्चन महात्मा गीताम् अधिकृत्य प्रतिदिनं प्रवचनं करोति स्म । कश्चन सज्जनः प्रतिदिनं तत् प्रवचनं श्रोतुम् आगच्छति स्म नियततया । एवमेव बहूनि वर्षाणि गतानि । तस्य सज्जनस्य अनुपस्थितिः कदापि न जाता ।

अथ एकदा प्रवचनकाले सः सज्जनः न दृष्टः । एतस्मात् महात्मा आश्चर्यान्वितः अभवत् । विचारणात् ज्ञातं यत् तस्य सज्जनस्य तरुणः पुत्रः हठात् मरणं प्राप्तवान् इति । महान् विषादः अनुभूतः महात्मना ।

रात्रौ दशवादने महात्मा ग्रन्थपरिशीलने मग्नः आसीत् । तदवसरे कुटीरस्य द्वारं कश्चित् अताडयत् । महात्मा उत्थाय द्वारम् उद्घाटितवान् । द्वारस्य पुरतः उपस्थितः आसीत् सः सज्जनः । महात्मा किमपि अजानन् इव व्यवहरन् अवदत् - “आर्य ! अद्य प्रवचनश्रवणाय भवता न आगतम् इति मन्ये !” इति ।

“आं श्रीमन् । अद्य भवत्प्रवचनश्रवणसौभाग्यं न आसीत् मम । गृहं प्रति आगतस्य अतिथेः सम्प्रेषण-व्यवस्थायां व्यग्रः आसम् अहम् ।...” - सज्जनः अवदत् ।

महत् आश्चर्यम् अनुभवन् महात्मा पुनः पृष्ठवान् - “किं सः अतिथिः अतिप्रमुखः आसीत् ? सः कः ? किमर्थं तस्य गमनस्य अवरोधः न कृतः भवता ?”

“तदीयनिर्गमनस्य अवरोधाय प्रयासः तु मया कृतः एव । आ पञ्चविंशते वर्षेभ्यः तस्य प्रीतिपूर्णः सहवासः आसीत् मम । अतः सम्प्रेषणव्यवस्थानिर्वहणे कश्चन क्लेशः समभूत् ।”

एतस्य श्रवणात् महात्मनः नेत्राभ्याम् अश्रूणि

आगतानि । भावगद्गदः सन् सः तस्य सज्जनस्य हस्तौ स्वहस्ताभ्यां गृहीत्वा - “महोदय ! वास्तविकः महात्मा अस्ति भवान् एव । तरुणे पुत्रे दिवं गते अपि न अश्रूणि भवन्नेत्राभ्याम् । पुत्रस्य अन्त्यक्रियां निर्वर्त्य भवान् वदति - अतिथिः प्रेषितः इति । दुःखकाले अनुद्विग्नता या भवता दृश्यते सा तु अपूर्वा एव । प्रायः मया अपि एवं व्यवहर्तुं शक्यं स्यात् किम् इति अहं न जाने” इति अवदत् ।

तदा सः सज्जनः पुनः अवदत् - “वयं सर्वे इहलोकम् आगताः अतिथयः इति भवता एव बोधितं ननु ? अत्र आगतेन सर्वेण अपि कदाचित् वा एतत् अतिथिगृहं त्यक्तव्यम् एव । प्रारब्धकर्मानुगुणं भवन्ति सम्बन्धाः वियोगाः च । दुःखकाले अनुद्विग्नता भवेत् इति भवता असकृत् बोधितम् एव । तस्यैव आचरणाय मया प्रयासः कृतः ।”

“बोधनं सुकरम्, आचरणं दुष्करम् । मनोदाढ्यम् अवलम्ब्य भवता तत्त्वं यत् अनुष्ठितं ततः अहम् आश्चर्येण स्तब्धः अस्मि, नतमस्तकः अस्मि । ममापि गुरुः अस्ति भवान्” इति अवदत् महात्मा ।

